

Žene

Splita

i

Dalmacije

– ženski

vremeplov

*Izložba „Žene Splita i Dalmacije – ženski
vremeplov“, Split,
prosinac 2007.*

Organizacija izložbe:

*feministička organizacija za promicanje
prava žena i razvoj civilnog društva uz
financijsku podršku Vojnoglasarstva Grada Splita,
Službe za kulturu.*

Ana Roje (1909. – 1991.)

Ana Roje svjetski priznata balerina, pedagoginja i koreografkinja, jedna je od najvećih hrvatskih umjetnica svih vremena. Rodila se u Splitu 1909. godine. Usavršavala se u Londonu. Nakon ostvarene karijere u inozemstvu sa suprugom Oskarom Harmošem vraća se u Hrvatsku.

Od 1941. do 1953. s prekidima, zajedno sa suprugom vodila je splitski, pa potom zagrebački balet. 1942. snima i film „Barok u Hrvatskoj“ u režiji Oktavijana Miletića.

Bila je primabalerina u Zagrebu i Beogradu. S baletnom grupom Ballets Russes de Monte Carlo zajedno sa suprugom nastupala je po Europi, Aziji, Australiji... Godine 1953. je osnovala Međunarodnu baletnu školu u Kaštel Kambelovcu. Nakon toga odlazi u Ameriku, gdje održava stručne tečajeve o pedagogiji Lagata, i gdje još ima baletnih škola nazvanih po njoj. Potkraj života vraća se u Split i Dalmaciju.

Dobila je mnoge nagrade, između ostalih, zajedno sa suprugom 1978., nagradu „Vladimir Nazor“ za životno djelo.

Ana Roje umrla je u Šibeniku, u 82 godini života.

Cata Dujšin Rjbar (1897. – 1994.)

Cata Dujšin Rjbar, slikarica i pjesnikinja, u hrvatskoj kulturi i javnom životu bila je prisutna gotovo cijelo stoljeće.

Rođena je u Trogiru u obitelji Gattin.

Djetinjstvo je provela u Kotoru gdje je završila tri razreda Trgovačke akademije, a u Zagrebu je nastavila umjetničko školovanje.

Učila je kod Emanuela Vidovića (Split 1915.); kod Vladimira Becića, na Umjetničkoj akademiji (Zagreb, 1924-1925.), te na

Kraljevskoj višoj školi za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu (od 1917.-1921). Usavršavala se u Parizu i Londonu.

Radila je kao restauratorica u Galeriji umjetnina u Splitu. Slikala je dalmatinske krajolike i portrete s lirskim ili dramatskim obilježjem. Izlagala je u Londonu, Veneciji, New Yorku, Washingtonu, Pragu, Ljubljani, Beogradu, Glasgowu, Zagrebu...

Kao književnica izdala je i zbirke pjesama: „Rastanci bez rastanka“, 1971. „Iz kamene jeke“, 1975. i „Lirika“, 1983.

Svoj stan u Demetrovoj 3, poklonila je 1976.god. gradu Zagrebu. Rodnom Trogiru 1978. darovala je svoja djela od kojih je u Muzeju grada Trogira formirana Galerija Cate Dujšin Rjbar.

Anka Berus (1903. – 1981.)

Anka Berus, prva žena ministrica u Vladi Hrvatske nakon Drugog svjetskog rata. Funkciju ministrice financija obnašala je od 1945-1953. Nakon toga do 60-tih godina bila je članica savezne vlade tadašnje države. Rođena u Splitu u obitelji Žnidarić. Srednju školu završila je u Splitu. Studirala je u Ljubljani odakle se vratila 1926. Predavala je u splitskoj Realnoj gimnaziji. Poznata je po svojoj borbi za radnička prava, a mnogi splitski gimnazijalci pamtili su je kao profesoricu na početku čijih se satova nisu morali moliti.

Zbog svoga ilegalnog rada i članstva u tadašnjoj Komunističkoj partiji dva puta je zatvarana (u Požarevcu i Lepoglavi) U radničkom pokretu radila je na okupljanju žena Splita i zahtijevala za žene pravo glasa i druga građanska prava. Borila se u partizanima od 1942., zbog čega je proglašena jednom od 18 narodnih herojina Hrvatske.

Umrla je u Zagrebu, gradu koji ju je 1980. proglasio počasnom građankom.

Dika Marjanović Radica (1892. – 1984.)

Dika Marjanović Radica, žena koja je sačuvala kulinarsku tradiciju i narodnu baštinu dalmatinske kuhinje, jedna od naših najpoznatijih kuharica.

Rođena je u Velom Varošu u Splitu. Završila je za učiteljicu domaćinske škole i dugo godina predavala mladim djevojkama u Splitu, Sinju i drugim mjestima Dalmacije. Održavala je tečajeve kuhanja svima, starima i mladima diljem Dalmacije – na otocima, u priobalju i u selima Dalmatinske zagore. Pri tom je ustrajno prikupljala recepte željna da sačuva od zaborava bogatu gurmansku baštinu i da svoje znanje nesebično prenese drugima. Prikupljene recepte objavila je u dvije knjige „Dalmatinska kuharica“ (1939) i „Praktična kuharica“ (1944). Svaki recept zapisan u „Dalmatinskoj kuhinji“ je osobno iskušala.

Upravo je njezina „Dalmatinska kuhinja“ postala nezaobilazno štivo mnogih kuharica i kuhara, obavezni dio dote generacija dalmatinskih nevjesti, a mnoge su bake i mame po ovoj kuharici naučile kuhati. Knjiga je od prvog izdanja 1939. u šest desetljeća tiskana u još 10-tak izdanja.

Aida Koludrović (1886. – 1976.)

Aida Koludrović, znanstvenica, etnologinja i prevoditeljica. Bila je prva ravnateljica Etnografskog muzeja u Splitu (1946-1959).

Godinama je precrtavala uzorke veza s dalmatinskih ženskih marama po kojima su se radili ukrasi na košuljama i haljinama modernog kroja, čitala je stručnu literaturu, stare tekstove, a od 1936. godine piše stručno-popularne radove o etnografskoj građi.

Aida Koludrović je bila samouka znanstvenica. Usvajala je etnografska i etnološka znanja i vještine iz entuzijazma i ljubavi. Tečno je govorila pet svjetskih jezika - ruski, francuski, engleski, njemački i talijanski, a s francuskog jezika je i prevodila. Bila je vrlo sistematična i pedantna, do u detalje je istraživala i proučavala.

Ohnovila je nakon sedamnaest godina predratnu izdavačku djelatnost muzeja te je izdala dvije knjige: „Ženske varoške nošnje u sjevernoj i srednjoj Dalmaciji“, 1954-te i „Vrlika“, 1956-te.

Bila je prava etnologinja sa znanstvenim interesom.

Bira (15.-16. stoljeće)

Bira, sestra Marka Marulića, spominje se kao jedna od prvih obrazovanih koludrica.

Pravo joj je ime bilo Elvira plemenita Pecenić-Marulić. Prezrela je bračnu zajednicu i živjela u benediktinskom samostanu „u zidinama“ Svetog Arnira pokraj sjevernih zidina Dioklecijanove palače.

Brat Marko Marulić je njoj i njenim sukoludricama posvetio svoja mnoga djela.

Pisao ih je vlastoručno za zabavu koludricama na hrvatskom jeziku - jer su sestre poznavale samo domaći jezik. Neka od njih su šaljivo-satirične pjesme: „Anka satira“ i „Spovid koludric od sedam smrtnih grihova“.

Oporučno joj je ostavio svoj srebrni sat koji je dobio od hrvatskog bana i biskupa Petra Berislavića i Evandjelje koje je vlastoručno oslikao.

Kao moguća godina smrt navodi se 1514.

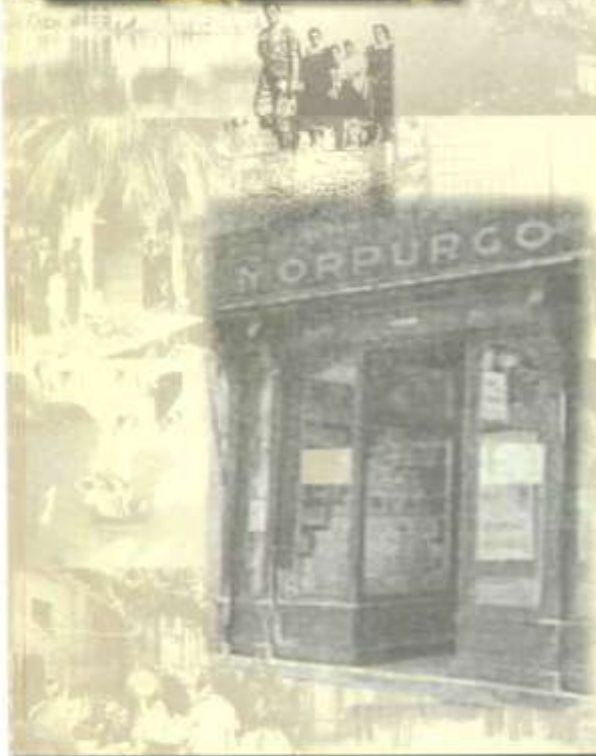
Tina Morpurgo (1907.-1943.)

Tina Morpurgo bila je mlada slikarica iz poznate splitske židovske obitelji.

Slikarstvo je učila privatno u Splitu, Italiji i Njemačkoj. Slikala je pejzaže splitske okolice i mrtvu prirodu. Radila je u realističnom stilu. U svom je radu uspjela ostvariti određene lirске ugodaje i pokazivala nesvakidašnji talent koji se može vidjeti na njenim malobrojnim sačuvanim slikama. Među sačuvanim djelima se ističe njen autoportret.

Prvu izložbu je priredila u tada novo otvorenom salonu palače Geremia 1931. godine. Priredila je i nekoliko prodajnih izložbi.

Svoj mladi život je završila u 36-tog godini u logoru Jajinci, kao žrtva holokausta.

Marija Monterisi (1900. - 1983.)

Marija Monterisi, jedna je od prvih splitskih poduzetnica, vlasnica dviju parfumerija pred II. svjetski rat.

Rođena je u Splitu, u obitelji Popović. Završila je Trgovačku školu. Udala se 1920. za Antonia Monterisi, radiotelegrafistu i imali su dvoje djece.

Uskoro je u Subičevoj ulici otvorila parfumeriju-galanteriju "Venus". Nakon više godina uspješnog rada otvorila je još jednu trgovinu u Bosanskoj ulici "Parfumeriju Monterisi".

Mnogim ondašnjim Splićanima je dugo ostala u sjećanju elegantna Marijina figura kako uvijek dotjerana stoji na vratima svojih parfumerija i promatra prolaznike. Godine 1940. umro joj je suprug. Tijekom Drugog svjetskog rata pomagala je oslobodilački pokret.

Godine 1946. konfiscirane su joj parfumerije pa se odselila u Trst i zaposlila kod veletrgovca D. Kozulicha za kojeg se kasnije i udala. Nakon što je opet ostala udovica, otvorila je zlatarsku trgovinu u Trstu.

Njezin poduzetnički duh i ustrajnost nikada je nisu napuštali.

Umrla je u Padovi, u koju se preselila nakon umirovljenja.

Asja Kisić (1914. – 1996.)

Asja Kisić, splitska kazališna i filmska glumica koja je svojim ulogama i nastupima proslavila Split i Splitsku.

Rodila se u Zadru, a većinu svoje glumačke karijere ostvarila je u Hrvatskom narodnom kazalištu u Splitu. Neki je stariji Splitski još pamte po njezinim kazališnim izvedbama poput Palmine u Libru Marka Uvodića Splitsanina.

Glumila je u filmovima „Palma među palmama“ (1967), „Gravitacija ili fantastična mladost činovnika Borisa Horvata“ (1968) i „Servantes iz Malog Mista“ (1982).

Ipak, ostala je zapamćena njena legendarna uloga u Smojinom „Malom mistu“ (1970), Bepine, žene koja je suprotno običajima vremena živjela u izvanbračnoj zajednici, odlučna da se izbori za ljubav onakvu kakvu je priželjkivala i u koju je vjerovala. „Luidi, a kad ćeš me odvest pridi ostar?“, samo je jedna od antologijskih Bepininih rečenica, a ljubav Bepine i doktora Luidija odavna je prerasla kadrove „Našeg maloga mista“.

Glumica Asja Kisić umrla je u Splitu, u 82. godini života.

Vinka Šperac (1843. – 1923.)

Vinka Šperac, književnica, novinarka, prevoditeljica i feministica.

Rođena je u Solinu. Kao vrlo mlada otišla je od kuće i udajom za konta Vattu iz Pirana nastavila svoj život u Italiji. Nakon smrti prvog supruga udaje se za ing. Vespasiana Bignanija.

Italijanska književnost poznaje je kao književnicu Beatrice Sperac, koja je objavljivala svoja brojna književna i druga ostvarenja pod muškim pseudonimom Bruno Sperani.

Vinka Šperac bila je za svoje doba iznimno emancipirana žena, koja je vatreno zahtijevala za žene pravo glasa, obrazovanje, i jednake plaće. Posebno je zapažen njezin članak u kojem traži jednaka prava i uvažavanje za talijanske slikarice (Le Pitttrici /Slikarice, Milano 1907)

Uz prevoditeljsku i novinarsku karijeru izuzetno je bogat njezin književni opus. Pisala je brojne novele, pripovijetke i romane (više od 20 objavljenih naslova). Nije nam poznato da li postoji prijevod njezinih djela na hrvatski jezik,

Umrla je u Milanu u 80. godini života.

Prisca i Valerija (4. st. – 314/315.)

*Prisca i Valerija, žena i kći rimskog cara
Dioklecijana.*

*O njihovom životu ostalo je malo zapisanih
podataka. Prema nekim stradale su u
progonu kao kršćanke, a po drugima tek su
žrtve političkih previranja, ubijene da bi se
naškodilo samom Dioklecijanu.*

*Prema zapisima retoričara Laktancija (O
smrti progonitelja, De mortibus persecutorum
XLVIII) Prisca se uputila u Solun da bi bila
pri pomoći svojoj kćerki Valeriji, čiji je suprug
Dioklecijanov suvladar Galerije, August, bio
na smrti. Zajedno su proganjane i pogubljene
u borbi za vlast od strane jednog od
Dioklecijanovih nasljednika Licinija.
Ubrzo nakon smrti Prisce i Valerije u svojoj
palaci u Splitu umro je shrvan
tugom Dioklecijan.*

*Valerija, koja je imala titulu Auguste bila je
jedna od najvećih žena kasne antike, a obje su
bile žene izvanrednih moralnih vrijednosti i
čvrstog karaktera. (Nenad Cambi, Žene na
raskrižju ideologije, Split, 2007)*

*Ako prihvatimo činjenicu da je car
Dioklecijan bio prvi Splitsanin, onda nema
dvojbe da su Prisca i Valerija bile
prve Splitsanke.*

NOVO DOBA

OPREMA: NABAVNO 1936 NO. 5 TELEFON: 61. 23

MOŠTERACIJA

Fotografija: Vinko Bulić, da je
ga je VINKA BULIĆ naredila
našeg lista.

Split, 1. septembra 1936

OPREMA DNEVNICA

"EDVA BOKA"

Vinka Bulić (1884. – 1965.)

Vinka Bulić, novinarka, publicistkinja, feministica, jedna od osnivačica feminističkog Ženskog pokreta u Splitu.

Rodila se u Solinu u poznatoj obitelji Šperac.

Bila je vrsna kromičarka svoga vremena i novinarka splitskog dnevnika koji je izlazio između dva svjetska rata „Novo doba“. Po zanimanju bila je kućanica, ali je njezi rad i široki raspon interesa i društvene aktivnosti daleko premašio interese kućanice.

Jedna je od osnivačica feminističkog Ženskog pokreta u Splitu, u veljači 1926.

Zajedno s dr. Jelkom Perić sudjelovala je u radu Međunarodne feminističke alijanse u Pragu 1927.

Osim u „Novom dobu“, pisala je u „Hrvatskom dnevniku“, „Hrvatskoj reviji“ i drugim časopisima. Posebno je važan njezin tekst „Splitske žene“, objavljen 1927. u časopisu „Nova Evropa“ u Zagrebu u kojem piše o ženskoj prošlosti grada Splita.

Bila je planinarica i bavila se humanitarnim radom, skupljajući pomoć posebno za siromašnu djecu splitske Zagore.

Vinka Bulić umrla je u Splitu 1965. godine.

Zdravka Krstulović (1940. – 2003.)

Zdravka Krstulović, proslavljena splitska filmska, televizijska i kazališna glumica. Gledatelji je najviše pamte po ulozi Anđe Vlačne u „Našem malom mistu“ i Violete u „Velom mistu“, proslavljenim TV serijama snimanim po scenariju Miljenka Smoje.

Rodila se u Splitu, u blizini splitskog Hrvatskog narodnog kazališta. Već u mladim danima bavi se baletom, operom i glumom. HNK Split postao joj je matična kazališna kuća nakon što je 1965. završila Akademiju dramskih umjetnosti.

U vremenu od 1965. do 1993. snimila je devet filmova. Hrvatski filmski časopis 2005. svrstao ju je među 20 najboljih hrvatskih filmskih glumica.

Splitska kazališna publika pamti je po iznimnim glumačkim ostvarenjima. U HNK Split nastupa u vremenu od 1965. do 1971. te ponovo od 1978. do 1999. kada joj je nakon posljednje uloge u predstavi „Buzdo“ na Splitskom ljetu dijagnosticirana Alzheimerova bolest.

Četiri godine nakon toga umire u Varaždinu, u Dom socijalne skrbi za starije i nemoćne osobe, već pomalo zaboravljena.

Za svoja umjetnička ostvarenja nagrađena je brojnim nagradama, između ostalih nagradu „Emanuel Vidović“ u području umjetnosti i glume.

*Majda Radić Dešpalj
(1933. - 1984.)*

Majda Radić Dešpalj, mezzosopranistica, prvakinja opere HNK, jedna od najdarovitijih opernih pjevačica u razdoblju nakon II. svjetskog rata.

Rodila se u Šibeniku, gdje je učila pjevanje kod glazbenog pedagoga Bruna Belamarića. Studij pjevanja nastavlja u Zagrebu 1952. kod profesora Miroslava Lunzera, te na Muzičkoj akademiji kod Lava Vrbanića. Već kao studentica počela je nastupati u zagrebačkoj Operi, čija članica postaje 1959.

Njezin glas imao je boju mezzosoprana, velikij raspon, sjajne visine i koloraturnu tehniku soprana.

Nastupala je u brojnim operama i koncertima od kojih su ostale zapamćene njene uloge Cherubina u Figarovom piru, na Dubrovačkim ljetnim igrama 1967, Ebole u Don Carlosu, Marine u Borisu Godunovu, Carmen, Azusene u Trubaduru i brojne druge.

Sa Zagrebačkom operom nastupala je u Japanu, Berlinu, Rusiji, Parizu, a sedamdesetih godina je nastavila opernu i koncertnu karijeru u SAD-u. Nakon povratka iz Sjedinjenih Američkih država 1978. karijeru nastavlja u matičnoj kazališnoj kući u Zagrebu.

Za interpretaciju Dalile u operi Samson i Dalila, 1967. dobila je nagradu „Milka Trnina“.

ŽENA U PRAVU

Gradnja velike zgrade za žensku ubožnicu. Uprava
slavne Dobrotvorosti odlučila je da sagradi jednu veli-
ku zgradu u kojoj će biti smještena ženska ubožnica. Po-
dalje proširuje, gdje su smješteni neopokretni stari-
mašne starije, nisu ni dovoljno ni prikladno, pa se planira
gradnje novih, modernijih prostora, koje će bolje zadovol-
javiti ženskim potrebama našega grada i okolice, samo
po sili materije. Slavna Dobrotvorost stupila je u pre-
govore sa ubitelji Tommaso za kupnju jednog njihovog
velikog zemljišta kod Kopilca od 15.000 četvornih metara.
Ugloda da je došlo do dogovora i sa vlasnikom zemljišta
i sa župnikom, te da će se ovih dana zemljište definitivno
kupiti. Na njemu bi se inače da podigne ta nova zgrada
za žensku ubožnicu. Kako razmjerno, gradnjom bi se i
malo počeli otmah.

Čitav feministički pokret dubi svoju

Ženski pokret u Splitu između dva svjetska rata

Prva značajnija organizacija žena osnovana je u Splitu
već 1918. godine. Zvala se Ženska narodna zadruga.
Prva predsjednica bila joj je Maja Čulić. Nakon njezine
ostavke u srpnju 1920. za predsjednicu je izabrana
Erija Duboković. Unutar zadruge djelovale su brojne
sekcije poput Prosvjetne, Humanitarne sa
Savjetovaništem i Zabavne. Članice ove organizacije
bavile su se prije svega humanitarnim radom.
Neki od njih zahtijevale su otvorenije pravo glasa i
druga građanska prava za žene, te su u veljači 1926.
osnovale Ženski pokret.

Ženski pokret djelovao je na području čitave tadašnje
Jugoslavije i imao je sjedište u Beogradu.

Dvije su splitske feministkinje iz toga vremena dr.
Jelka Perić i Vinka Bulić, novinarka *Novog doba* su
djelovale na međunarodnom skupu feministica u Pragu
1927. te o tome izvijestile čitateljstvo *Novog doba*.

Zanimljivo je da se jedan takav međunarodni
feministički skup održao u Dubrovniku, 1936. godine.

Osim Ženske narodne zadruge i Ženskog pokreta u
Splitu su djelovale i druge ženske organizacije poput
Ženskog hrvatskog katoličkog društva *Damica*,
Hrvatske žene i *Hrvatskog srca*.

U listopadu 1927. održan je javni skup žena na kojem
su zahtijevale pravo glasa, a 1935. u kiju *Sirius*, žene
su zahtijevale svoja radnička prava i pravo glasa.
Nakon II. svjetskog rata feministički pokret nestaje i
utapa se u socijalističkoj utvornilovci i ostvarenim
rezultatima radničkog pokreta.

Bilo je potrebno više od 40 godina da se žene ponovo
ujedine na jednoj takvoj osnovi u poznatoj zagrebačkoj
Grupi i 'Trešnjevki'. Istovremeno, prošlo je gotovo više
od 70 godina prije nego se pojam ženskog pokreta i
feminističkog okupljanja ponovo počeo
spominjati u Splitu.

Autorice vodiča:

*Radmila Miletić Borčić
Mirjana Kučer*

Grafičko rješenje i dizajn:

Bruno Pavletić

Tisak:

Jafra print d.o.o. , Solin

Split,, studeni, 2007.

Zahvaljujemo se na suradnji:

- *gospođi Vjekoslavi Sokol i gospođi Jasni Čubelić iz Muzeja grada Splita*
- *gospođi Ivi Meštrović iz Etnografskog muzeja Split*
- *gospođinu Branku Jozić, Marvliavnu*
- *gospođi Nevenki Bezić-Božanić*
- *gospođinu Dušku Kečkemetu*
- *gospođi Sonji Senjanović-Peračić*
- *gospođi Sonji Bjelančić*
- *gospođi Larisi Šerbo*
- *gospođi Diki Hrnjak Radica*
- *gospođinu Nenadu Morpurgo*
- *gospođinu Josipu Monterisi*
- *Pročelnici Službe za kulturu Poglavarstva Grada Splita Tamari Visković*
- *Poglavarstvu grada Splita*
- *Muzeju grada Splita*
- *Etnografskom muzeju*
- *Židovskoj općini Split*
- *Sveučilišnoj knjižnici u Splitu, odjel periodike*